

2 Beskrivning

2.1 Kortfattad historisk beskrivning

Sockenkyrkan i Räpplinge är en för Öland typisk, nyklassicistisk, ombyggd medeltidskyrka. Den ersatte 1802 en medeltida och i flera omgångar tillbyggd klövsadelkyrka. Västtornet, den västra gaveln, den södra långväggen samt vapenhuset från den medeltida kyrkan införlivades i den nya kyrkan. 1820 ombyggdes det medeltida tornet och försågs med dagens lanternin. Vapenhuset vid långhusets södra sida revs i början av 1900-talet.

2.2 Relations- och statusbeskrivningar

Kyrkobyggnad, installationer och viss inredning beskrivs i tabellform under flik 4 med följande rubriker:

2.2.1 Kyrkobyggnaden. Stomme, exteriör

2.2.2 Kyrkobyggnaden. Interiör. Varje rum beskrivs separat.

2.2.3 El-installationer, värmeinstallation

2.2.4 Kyrkobyggnaden, bemålad inredning

2.3 Tidigare utförda underhålls- och renoveringsarbeten

Nedanstående uppgifter utgör en sammanfattning av redovisad litteratur och genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia.

Källor

ATA Antikvarisk topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

KLM Kalmar läns museums arkiv.

1802	Den medeltida klövsadelkyrkan ombyggdes kraftigt och gavs en nyklassicistisk utformning som till största delen överensstämmer med dagens. (2006)	ATA
1820	Det medeltida tornet byggdes om och dess krenelerade, gavelförsedda avslutning ersattes av en lanternin med halvsfärisk huv och kort spira.	ATA
1841 el. 42	Korgolvet försågs med dagens gravhällar och kan eventuellt ha höjts ca 60 cm.	ATA
1856	Orgelfasaden byggdes efter ritning av L. Hawerman.	ATA
1897	Kaminer från Kallinge bruk installerades i kyrkan.	ATA
1905	Vapenhuset på långhusets södra sida revs. Rökrör i tegel uppmurades mellan valvet och tegeltaket. Den slutna bänkinredningen ersattes av dagens nygotiska öppna bänkinredning (vilken gjorts med Madesjö kyrkas bänkinredning som förlaga). Ett upphöjt trägolv lades in i bänkkvarteren ovanpå det befintliga stengolvet.	ATA

	<p>Korgolvet som till stor del bestod av gravhällar höjdes så att det hamnade i jämnhöjd med det nyinlagda trägolvet i bänkkvarteren (ca 15 cm).</p> <p>Den tidigare läktartrappan (i form av en stega) byttes mot en bekvämare.</p> <p>Det sluttande golvet på läktaren försågs med gradänger.</p> <p>Bänkarna på läktaren reparerades och gjordes bekvämare.</p> <p>Kyrkan målades interiört, med undantag för bänkarna vilka lämnades omålade. Väggarna målades med limfärg i sandstenskulör.</p> <p>Exteriört kalkrappades torn och långhus.</p>	
1920	Den ursprungliga orgeln ersattes av en ny byggd av Olof Hammarberg i Göteborg.	
1929	<p>Renovering under arkitekt G. Pauli, byggmästare Karl Axel Karlsson, Gärdslösa, målning och förgyllning av E. Johansson, Borgholm. För utförligare beskrivning av renoveringen se <i>Förslag till restaurering av Räpplinge kyrka</i>, KLM.</p> <p>Exteriör:</p> <p>Hela kyrkan rengjordes och kalkades i gråvit ton.</p> <p>Den medeltida södra porten rengjordes från putslager och konserverades.</p> <p>Tornets västra entré breddades och försågs med ny dörr. De gamla beslagen återmonterades.</p> <p>Takets understrukna enkupiga tegel nedplockades, takstolar förstärktes, takfallen läktades om och försågs med tjärat spån och det rengjorda teglet återlades. Komplettering av teglet gjordes från redskapsbodens tak vilket i sin tur omlades med annat enkupigt tegel.</p> <p>Omålade partier av galvaniserad plåt svartmålades.</p> <p>Interiör:</p> <p>Långhusets tak isolerades.</p> <p>De södra och norra väggarnas fem fönster försågs med innerbågar i trä glasade men vanligt fönsterglas.</p> <p>De två kaminerna i främre delen av bänkkvarteren togs bort och ersattes av luftburen centralvärme.</p> <p>Under norra delen av långhuset anlades källare för centralvärme med varmluftssystem. I samband med grävningar för källaren påträffades delar av grunden till det medeltida långhusets nordmur och sakristia.</p> <p>Det slutna bänkkvarteret i koret tillkom och ersatte två öppna bänkrader med främre skärm.</p> <p>Predikstolstaket utökades till femkantig form så att det i storlek överensstämde med korgen. Det hängdes även något högre och duvan togs loss och hängdes på traditionellt vis i ljudtaket.</p> <p>Predikstol och baldakin restaurerades.</p> <p>Taklisten målades i olika färg på olika partier av profilen.</p> <p>Enligt arbetsbeskrivningen kalkades väggarna i ljus färgton, fönstersmygarna ytterligare något ljusare och försågs med sparsam</p>	KLM top.ark. ATA

	<p>dekor i tunn, lätt marmorering eller uppdragning av lister. Marmorering eller uppläggning av lister skulle endast förekomma sparsamt.</p> <p>Bänkarna målades gröna med gulddetaljer.</p> <p>Altarringen kläddes och stoppades om.</p> <p>På läktarbröstet monterades fem oljemålningar på duk (utförda av E. Jerken) i profilerat, målat och delvis förgyllt ramverk.</p> <p>Korets fönster försågs med glasmålningar av konstnär E. Jerken.</p> <p>Även läktarbarriären försågs med målningar utförda av Jerken som också bättrade på färgerna i altartavlan från 1600-talet.</p> <p>Kyrkorummet försågs med en del äldre inventarier som hört till den tidigare kyrkan</p> <p>Sakristian:</p> <p>Inreddes med skåp och bänkar, bord och stol ritade av Pauli. Nytt golv lades in.</p> <p>Väggar målades i matt oljefärg, taklist i rent vitt och taket i kraftigare, "tämligen klar färgton".</p> <p>Vapenhuset:</p> <p>Väggar vitkalkades, dörrar oljemålades i ljust gråblå ton.</p> <p>Mellan långhus och vapenhus återfanns en romansk valvbåge vilken frilades och fick utgöra entré till kyrkorummet.</p> <p>En innerdörr placerades i tornets västra dörröppning.</p>	
1957-58	<p>Kyrkan renoverades under arkitekt Gösta Gerdsjö:</p> <p>Värmeledning lades in vilket medförde att golvet längs kyrkans långväggar togs upp.</p> <p>I samband med detta gjordes betongförstärkning i väggarnas underkant.</p> <p>Vid upptagningen av golvet påträffades ett flertal rester av grundmurar för den äldre kyrkan liksom en valvbåge tillhörig ett kapell som varit en del av den gamla kyrkan. För utförlig information om detta se <i>Anteckningar i samband med restaurering av Räpplinge kyrka på Öland, Gösta Gerdsjö 1959</i>, KLM top.ark.</p> <p>Trappan som ledde från kyrkorummets norra del upp till läktaren ersattes av en ny som istället lades i kyrkorummets sydvästra del. Detta för att kunna frilägga och ge rättvisa år den medeltida valvnischen med fönster och intakt, medeltida puts som hittades i den västra murens norra del vid renoveringen.</p> <p>Trätrappan i vapenhuset togs bort och ersattes av den vid renoveringen funna trappan i tornets södra mur vars dörröppning gavs en ny dörr.</p> <p>Predikstolens bemålning i guld och vitt togs bort och dess ursprungliga färgsättning togs fram.</p> <p>Kyrkan gavs en ny färgsättning i samarbete mellan Gerdsjö och konservator S. Wahlgren. Takets täckande bemålning ersattes av en tunn lasyr som lät trät synas igenom. De tidigare vita väggarna gavs en ljusgrå kulör och bänkarna målades i mörkrött.</p>	<p>KLM top.ark. ATA</p>
1959	<p>Altaruppsatsen konserverades av Sven Wahlgren. Ursprungsbemålningen togs fram och retuscherades.</p>	<p>ATA</p>

1965	Ny orgel byggdes av A. Mårtensson, Lund.	ATA
1966	<p>Under arkitekt Sigge Ullén utfördes nedanstående förändringar av kyrkan:</p> <p>Likvagnsboden i nordväst revs.</p> <p>Sakristians fasta inredning på den östra väggen avkortades för att ge plats åt en dörröppning i öster.</p> <p>Ny dörröppning togs upp mellan kyrkogården och sakristian i öster.</p> <p>För utförligare information se <i>Förslag till renovering av Räpplinge kyrka och uppförande av en ny redskapsbod 1965</i>, ATA.</p> <p>Murverksdokumentation genomfördes i samband med en yttre renovering av kyrkan. För utförligare information se skrivelse till riksantikvarieämbetet från Ragnhild Boström för Sveriges kyrkor 1966, ATA.</p>	ATA
1976	Schaktning för avlopp gjordes under sakristian.	KLM top.ark.
1983-84	<p>Inre och yttre renovering genomfördes av arkitektkontor Eriksson och Folenius (för utförligare beskrivning se <i>Eriksson och Folenius byggnads-, målnings och rumsbeskrivning 1983-08-19</i>, ATA):</p> <p>Exteriör:</p> <p>Ytterdörr i väster med överljus byttes ut, befintliga beslag återmonterades.</p> <p>Omålade ytterdörrar och portar inkl. karmar målades med täckande linoljefärg.</p> <p>Fönster kittades om och trasigt glas byttes.</p> <p>Interiör:</p> <p>Altarring kläddes och målades om.</p> <p>Tak och väggar målades</p> <p>Dörr till sakristia målades om.</p> <p>Undersida läktare och pelare till läktare målades.</p> <p>Läktartrappans räcke byttes ut och antalet räckesståndare dubblerades men befintlig överliggare och ståndare behölls.</p> <p>Läktarens golv närmast läktarbarriären höjdes i nivå med den lägsta gradängen.</p> <p>De fyra främsta bänkarna på läktarens norra sida togs bort.</p> <p>Räcke i rundstål monterades på läktarbarriären.</p> <p>Golv i långhusets bänkkvarter byttes ut och lackades.</p> <p>I sakristian slipades och lackades, golv, bord, väggfasta bänkar och skåp.</p> <p>I tornrummet ovan vapenhuset lades nytt golv</p> <p>Predikstol och altaruppsats restaurerades av konservator Ola Westerudd.</p> <p>På predikstolen var det främst de förgyllda partierna som konserverades och de förgyllda ramarna kring relieferna återfick en tidigare grå kulör.</p> <p>På altaruppsatsen utfördes främst lagning av torksprickor och bakgrunden till korsnedtagningsscenen gavs en ljusare blå kulör. En</p>	ATA

	kulör som framtagits under den befintliga bemålningen.	
1984	Bänkrader under läktare togs bort.	Anders Westerlund
1992	Byte till kopparplåt på tornets tak.	Anders Westerlund
2000	Sakristians tak med rödmålad plåt lagd före 1940 byttes ut mot kopparplåt.	KLM top.ark.
2001	Orgeln från 1965 renoverades av O. Mårtenssons Orgelfabrik, Lund. Orgelfasaden målades med grön umbra. Kulören togs upp från färglagret under det översta. Manual, spelbord, bänk och pedaler målades ej. Förgyllningen rengjordes och den målade texten fylldes i där behov fanns. Målningsarbetena utfördes av J & B Wallin, Borgholm. För utförligare information se <i>rapport KLM 225-5927-00, 2251894-01</i>	ATA

2.4 Övergripande kulturhistorisk bedömning

En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan bör hela tiden vara föremål för omvärdering där nya aspekter, rön och fakta tillåts sätta sina avtryck. Denna bedömning bör därför inte ses som något statiskt utan kan komma att behöva revideras.

Generella värden

Alla kyrkor har generella värden och som alla andra kyrkor byggda före utgången av år 1939 skyddas Räpplinge kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också symboliska och ickemateriella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin bygd och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socken. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften "Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor", utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogården med dess byggnader och fasta anordningar.

Allmän bakgrund

Öland har en betydligt högre andel ombyggda medeltidskyrkor än Småland. Dessa medeltida sockenkyrkor var i huvudsak uppförda på 1100-talet som enkla kyrkor med rektangulära långhus och absidiala kor i öster och byggdes under 1200-talets orostider om och befästes. Under de följande seklers krig kom kyrkorna att användas som skydd och tillflykt för befolkningen. De återkommande krigen, vilka ända fram till 1700-talets början drabbade ölänningarna och deras kyrkor hårt, var huvudorsaken till att det ofta gick långsamt med kyrkornas återuppbyggnad och att underhållet fick stå tillbaka för återanskaffning av nödvändiga inventarier.

Redan under 1500- och 1600-talen blev dock folkökningen ett allt större problem som förvärrades under 1700-talet. För att kunna bereda plats för sin församling försågs därför många kyrkor med läktare under 1700-talet. När inte heller läktarbyggena förslog stod man i en valsituation där man antingen var tvungen att bygga till eller bygga nytt.

Vid 1700-talets mitt var kyrkobeståndet i princip oförändrat sedan högmedeltiden och utgjordes av en brokig samling kombinerade kyrkor och sockenfästningar vilka även använts för profana ändamål och som säkra magasin. Att anpassa dessa trånga och dåligt underhållna byggnader för de växande församlingarnas behov var en mycket svår uppgift och det var oftare billigare att bygga nytt än att reparera och bygga till. Det kom dock i mycket få fall att röra sig om regelrätta nybyggnader. Vanligt blev istället att man sparade det medeltida tornet och västväggen vilka inkorporerades i de nya modern utformade kyrkorna. Kombinationen av stabilare politiska och ekonomiska förhållanden och en stadigt växande folkmängd ledde, från början till mitten av 1800-talet till en kraftigt ökad kyrkobyggnadsverksamhet. En ökning som även skedde i landet i övrigt.

Före 1800 skedde endast om- och tillbyggnader och det var först efter sekelskiftet som även regelrätt nybyggnation företogs. De stabilare ekonomiska förhållandena kom i de öländska församlingarna inte att röra sig om något större välstånd varför den ovan beskrivna modellen med delvis nybyggda kyrkobyggnader förblev vanligare än nybyggnation i vanlig bemärkelse. Utformningen av de halvnya kyrkorna kom dock att starkt avvika från de tidigare varför man ändå kan betrakta dem som en sorts nybyggen.

Kyrkorna på Öland har formats av öns relativa fattigdom och isolering vilket sannolikt har bidragit till att ge öns självständiga och uppfinningsrika byggmästare utrymme att återanvända och ta tillvara så mycket som möjligt av de äldre kyrkorna. Denna sparsamhet har lett till att proportionsförhållandena ofta är långt ifrån den klassiska harmoni som förordas av Överintendentämbetet vid tiden. Tornen är ofta kraftiga i förhållande till långhuset, lanterninerna något överdimensionerade, fönstren på tornen gärna små, få och oregelbundet placerade. Närmast de nyklassicistiska idealen kommer de kyrkor på ön som byggdes på 1820-talet och framåt och uppfördes som helt nybyggda.

I de medeltida kyrkorna var klockorna från början placerade i tornen eller i takryttare. I slutet av medeltiden, då klockorna blev större och därmed tyngre, började man istället uppföra klockstaplar i trä på kyrkogårdarna. Dessa krävde mycket underhåll och var därför till bekymmer på det trädfattiga Öland. Den kungliga förordningen från 1759, med direktiv om sparsamhet på virke, förbjöd uppförandet av nya klockstaplar och var orsaken till att även de medeltida kyrktornen på Öland undan för undan byggdes om. Ombyggnaden gjordes i de allra flesta fall genom att man byggde på en lanternin, varför lanterniner har kommit att kröna de flesta öländska torn, vare sig de är medeltida eller inte. De lanterniner som utarbetades av Överintendentämbetet var i allmänhet lätta och öppna och endast tänkta som prydnad. Då de öländska kyrkornas lanterniner skulle härbärgera två till tre klockor kom dessa med nödvändighet att bli betydligt bastantare. I Köping byggde Johan Petersson en helt ny kyrka 1805, efter ritningar av Jacob Wulf och honom själv 1799. Denna kyrkas robusta åttkantiga lanternin med sin halvsfäriska huv blev stilbildande på ön.

Några tidiga nyklassicistiska kyrkor byggdes med brutna tak, främst för att kunna återanvända de gamla kyrkornas takstolsvirke, men den vanligaste takformen under den nyklassicistiska perioden var det förhållandevis flacka sadeltaket

Vad gäller den övriga utformningen av de öländska kyrkorna kan sägas att de vid 1800-talets ny- och ombyggnader med några få sena undantag fick ett rektangulärt kyrkorum med utbyggd sakristia vid korets östgavel och ett västtorn som i de flesta fall övertogs från den föregående kyrkan. Utmärkande för den vanligen enkla exteriören blev bl.a. den markerade och på den södra långsidan centralt placerade sydingången.

Kyrkomiljön

Samspelet mellan förutsättningarna i naturlandskapet och bebyggelsens och kyrkornas lokalisering är på Öland mycket tydlig. Den långstäckta ön präglas av den östra och västra landborgen som i nord-sydlig riktning löper genom det flacka landskapet och till vilka öns huvudvägar och mesta bebyggelse är lokaliserad. Kyrkorna utefter den östra landborgen utgör också vanligen en del av de karaktäristiska och ofta välbevarade radbymiljöerna. Få kyrkor är lokaliserade till kalkplatån, in mot det mellanliggande alvaret eller mittlandsskogen.

Räpplinge kyrka ligger en bit in från den västra landborgen på öns norra del. Kyrkan är placerad i ett väggkors där flera vägar möts och omges av en medeltida kyrkogård. En kvalitet i kyrkomiljön är att kyrkan är en tydlig centralgestalt i en kring kyrkan grupperad och väl sammanhållen bykärna. Direkt söder om bogårdsmuren ligger två skolbyggnader, den ena sannolikt från 1800-talet och den andra från 1900-talet. Detta för kyrkomiljöer i Sverige karaktäristiska inslag i kyrkomiljön kan ses som en illustration av 1842 år folkskolestadga i vilken varje församling ålades att skaffa skolhus och anställa lärare.

Kyrkobyggnaden

Bakgrund

Sockenkyrkan i Räpplinge är en för Öland typisk, nyklassicistisk, ombyggd medeltidskyrka. Kyrkan ombyggdes/uppfördes 1802 av Henrik Wermelin, den mest anlidade byggmästaren på Öland under 1700-talet, som med Räpplinge kyrka gjorde sitt sista stora arbete på ön. Kyrkan ersatte en medeltida och i flera omgångar tillbyggd klövsadelkyrka vars äldsta delar härrörde från 1100-talet. Västtornet, den västra gaveln, den södra långväggen samt vapenhuset i söder från den medeltida kyrkan införlivades med den nya kyrkan. 1820 byggdes det medeltida tornet om och försågs med dagens lanternin.

Exteriör

Sakristierna i de nyklassicistiska kyrkorna på ön byggdes i de flesta fall utan direkt igång, även om ritningarna från Överintendentämbetet visade sådana, ett särdrag som kommer sig av öns starka medeltida tradition. Under 1800-talet började dock entréer till sakristierna tas upp och en av de första gjordes 1864 till kyrkan i Algutsrum. Denna typ av ombyggnad har fortsatt ända in i vår tid så att nu alla yngre sakristior på ön har direkt ingång. För kyrkan i Räpplinges del tillkom dörren mellan sakristian och kyrkogården vid renoveringen 1966.

Exteriören i Räpplinge kyrka har förändrats ganska kraftigt sedan ny-/ombyggnaden 1802. Den första och största förändringen skedde 1820 då det medeltida tornet som fram till dess hade haft sadeltak och krenelerade horisontella avslutningar byggdes om och gavs en trälantennin med halvsvärisk huv. Lanterninen är, som brukligt på ön, betydligt större än vad lanterninerna vid tiden brukade vara och vad skisserna från Överintendentämbetet brukade visa. Utformningen av lanterninen med det

halvsfäriska taket med kort spira kan även ha lånat drag av de satta Hårlemanska tornhuvarna som var vanliga i svenskt kyrkobyggnade under hela 1700-talet.

Efter detta var det 1905 dags för rivning av det vid den mot den sydvästra entrén motbyggda vapenhuset och i den nordvästra vinkeln mellan tornet och långhuset revs 1965 ett utrymme som tidigare använts bl.a. som likvagnsbod.

Några fler rivningar eller tillbyggnader har inte gjorts sedan dess men exteriören har genomgått andra mindre förändringar. Västportalen var under 1700-talet rundbågig och på 1800-talet, sannolikt i samband med den stora ny-/ombyggnaden 1802, gjordes den rektangulär och gavs ett rektangulärt ovanljus. Denna portal breddades vid renoveringen 1929 och i samband med renoveringen 1983-84 byttes dörr och fönsterparti ut mot nya, liknande. Beslagningen, vilken redan vid breddningen av dörren 1929 hade flyttats över från den äldre dörren, flyttades även nu varför dagens (2006) moderna dörr med tjock isolering har beslagning från tidigt 1800-tal.

I allmänhet har sydfasaderna i de öländska nyklassicistiska kyrkorna en enda centralt placerad sydportal men det finns exempel på att sydsidan har eller har haft två portaler, en nära det sydvästra hörnet och en mitt för koret. Råpplinge är ett exempel på en sådan (men även Torslunda, Glömminge och Stora Möckleby kan nämnas).

1966 frilades kalkstenen i den medeltida, sydvästra portalen i Råpplinge kyrka.

Vid renoveringen 1983-84 målades de tidigare omålade dörrarna med täckande oljefärg och år 2000 lades sakristians tak om med kopparplåt. Lanternin, dörrar och fönster har ändrat färg under åren och putsen ligger idag tjockare än den gjort tidigare.

De ovan beskrivna förändringarna tillsammans med det faktum att kyrkans murar till stora delar härstammar från medeltiden gör det svårt att tala om någon ursprunglig utformning. En svårighet som kyrkan delar med de flesta andra kyrkor på ön av vilka en majoritet genom om- och tillbyggnader av medeltida kyrkor "tillkommit" under den nyklassicistiska perioden. För att ändå kunna tala om någon sorts ursprunglighet har jag valt att ta den utformning kyrkan fick vid 1820 års ombyggnad av tornet som utgångspunkt. Detta då denna ombyggnad i viss mån fullbordade den nyklassicistiska utformning som kyrkan fick med 1802 års stora ombyggnad.

Med detta som utgångspunkt kan sägas att planformen på dagens kyrka följer traditionen på ön. Med undantag för att de flesta av tidens kyrkor fick en, på den södra långsidan, centralt placerad entré och att sakristian är förlagd till kyrkans norra långsida. På den östra gaveln är fönstren och dess placering, trots avsaknad av sakristia, i stort sett densamma som för kyrkorna med östligt placerad sakristia. D.v.s. relativt stora fönster förhållandevis långt ifrån varandra och i höjd med kyrkans övriga fönster. Glasmålningar är ovanliga på ön och de bemålade korfönstren i Råpplinge är ett av kyrkans särdrag. Förutom planformen så är kyrkan även till storlek, proportion och material en god exponent för den vanliga utformningen av tidens kyrkor på ön.

Tornets proportioner gör, att det framträder som något mer satt än vad nyklassicistiska kyrkors torn i allmänhet gör medan det har för ön vanliga storleksförhållanden. Det gäller även den planmässigt asymmetriska placeringen av tornet som är ett av de tydligaste kännetecknen för nyklassicistiska kyrkor på Öland men som sällan förekommer i nyklassicistiska kyrkor i övriga landet. Även de grova kalkstensmurarna är ett särdrag för Öland. I övrigt skiljer sig kyrkan från nybyggda klassicistiska kyrkor främst genom sina förhållandevis få, små och glest placerade fönster. Sin ursprungliga (1820) utformning med putsade fasader, förhållandevis flackt långhustak klätt med enkupigt lertegel och torn med lanternin behåller kyrkan

än idag, varför den trots rivningen av vapenhuset och de kulörförändringar som gjorts framstår som ursprunglig till sitt uttryck.

Interiör

Interiörerna i Ölands nyklassicistiska kyrkor har i allmänhet såsom i Röpplinge kyrka tunnvalvt trätak, många gånger är de dock flackare än de framställdes på Överintendentämbetets ritningar där de ofta var i det närmaste halvcirkelformade.

Den i exteriören beskrivna utformningen av den östra gaveln med två stora fönster brett isär bildar utgångspunkt även för den interiöra utformningen. Den östra korväggens utformning kombinerar det rakt avslutade korets möjlighet att understryka kyrkorummets salskaraktär och fungera som skärm, idealisk för stora altaruppsatser, målningar och samgestaltningar mellan fönster och altardekorationer, med absidkorets ljusinsläpp. I Röpplinge kyrka har denna möjlighet utnyttjats genom den stora altaruppsatsen och bemålningen av korfönstren

Det vanligaste golvtäckningsmaterialet i de nyklassicistiska kyrkorna på Öland var kalksten. Och golvet i Röpplinge kyrka är inget undantag. Bänkkvarteren har dock i senare tid försetts med trägolv.

I kyrkorna som byggdes under 1700- och 1800-talet då församlingarna växte och det gällde att utnyttja utrymmet maximalt var ofta bänkinredningen ordnad i fyra slutna kvarter byggda ända ut till väggarna. Av samma anledning var korbänkar ett typiskt inslag i dessa kyrkor. Bänkfronterna var ofta försedda med en enkel snidad eller målad dekor i spegelfälten, i den tidiga fasen ofta med blommotiv och i den senare mer klassicerande motiv.

Då stora delar av murarna i Röpplinge kyrka härstammar från den medeltida kyrkan har dessa i viss mån fått styra utformningen av den nya kyrkan. Detta faktum har bl.a. medfört att kyrkan saknar en på den södra sidan centralt placerad entré (som är den vanliga placeringen under nyklassicismen) och istället har två entréer i söder, en vid koret och en under läktaren. För bänkinredningens del har detta medfört att kyrkan har två stora och sammanhållna bänkkvarter istället för fyra. Ursprungligen var bänkinredningen dock, som brukligt i nyklassicismens kyrkor, byggd ända ut till långväggarna samtidigt som den sträckte sig längre fram i koret än idag. Kyrkan är även försedd med inte mindre än tre kvarter korbänkar. Även detta kommer sig av placeringen av den södra entrén till koret som delar upp korets södra bänkkvarter i två.

Den altarprydnad som var mest allmän i det nyklassicistiska kyrkorummet i Småland var ett altarkors, vanligen med skulpterad törnekrona och svepduk. På Öland, där inredningarna i allmänhet tillkom senare, är få altarkors kända och altartavlan är istället den vanliga altarprydnaden. Få öländska kyrkor hade dock råd att i ett sammanhang skaffa all inredning varför altarprydnad och annan inredning från den äldre kyrkan många gånger flyttades över till den nya. Denna inredning, ofta från 1600- och 1700-talen, sökte man med enkla medel som målad dekor och tillägg eller ändringar av skulptur anpassa till det nya kyrkorummet. I mitten av 1800-talet kom dock många av de äldre altaruppsatserna och predikstolarna att bytas ut, men delar av de äldre arbetena inarbetades då gärna i de nya.

För Röpplinge kyrkas del kan sägas att ett av kyrkans särdrag är att den fortfarande har kvar både altaruppsats och predikstol från 1700-talet, där centralmotivet, en snidad framställning av korsresningen, är från 1600-talet.)

Färgsättningen av kyrkorummen var under hela den nyklassicistiska byggnadsperioden mycket enhetlig. Pärlgrått med accenter i guld var den absolut vanligaste färg-

sättningen, ett gustavianskt ideal som användes flitigt i kyrkorna. Detta trots att Överintendentämbetet sällan kommenterade färgsättning i sina ritningar varför orsaken till den påfallande enhetliga färgsättningen får sökas på annat håll. Exempel finns på att biskoparna vid sina visitationer rekommenderade en viss färgsättning men till stor del får nog tidens smak ses som den viktigaste faktorn. När det gäller färgsättning var under nyklassicismens första fas olika mättade nyanser av blått, gärna som marmorerade partier, vanliga. Inslag av blått är särskilt vanligt på Öland och kombinationen ljusblått och vitt i inredningen omnämns i flera fall både under 1700- och i början av 1800-talet, då valven gärna gjordes svagt blå. Framåt 1850-talet var grått - vitt – guld, fortfarande vanligt men man började vid renoveringarna försöka ge det nyklassicistiska kyrkorummet en varmare och mer ombonad atmosfär. Detta uppnåddes bl.a. genom marmorering av inredningen i dova färger och ekådring av bänkinredningen. De ofta enfärgade väggytorna försågs gärna med dekormönstring eller kvadermålning.

Till sekelskiftets renoveringar hörde inte sällan installation av den första generationens värmesystem i kyrkorna, ofta i form av ett par mycket stora kaminer vilka under 1900-talet successivt kom att bytas mot modernare system med vatten- och elburen värme.

Kring år 1920 började man vända sig mot sekelskiftets ideal och föredrog åter en stramare diskretare dekor i ljusa dämpade färger. Förutom detta innebar denna tids renoveringar ofta även rent tekniska och praktiska åtgärder som byte av värmesystem och ordnande av vindfång vid entréer. Bänkarna gjordes gärna bekvämare och koren utvidgades, vilket i sin tur medförde att delar av bänkinredningen togs bort.

Både den diskreta färgsättningen och de tekniska och praktiska åtgärderna som nämnts ovan genomfördes i Räpplinge kyrka vid renoveringen 1929. Bl.a. utrustades fönstren med innerbågar och korfönstren fick glasmålningar. Sakristian fick helt ny inredning, läktarbröstat försågs med oljemålningar, dörren i tornets östra vägg togs bort och dess valvbåge lämnades öppen mot kyrkorummet. Förutom dessa åtgärder grävdes en källare under långhuset där eldningsanordning för luftburen centralvärme installerades. Koret utvidgades dock inte (då det redan skett i samband med att bänkinredningen byttes ut 1905) och den nygotiska bänkinredningen behölls. Denna bevarade bänkinredning är idag ett av kyrkans särdrag.

Från 1960-talet var det vanligt att ommöbleringarna i kyrkorummen fortsatte fr.a. genom ökning av korpartierna för att få plats med kör och kororgel. En annan typ av ommöblering som blev vanlig från 1960-talet var läktarunderbyggnader för toaletter, kapprum andaktsrum etc. Detta medförde i sin tur att antalet bänkar minskade ytterligare. På Öland har dock de underbyggnader som utförts i stor utsträckning gjorts grundare än de gjorts på andra ställen.

För Räpplinge kyrkas del saknas de ovan beskrivna förändringarna av kyrkorummet. Den renovering som genomfördes 1958-59 bestod främst i äldre spår togs fram i kyrkan. Värmeledningar skulle läggas ned under kyrkans golv varför golvet längs kyrkans murar togs upp och en utgrävning av kyrkan genomfördes vid de upptagna golvpartierna. Denna utgrävning ledde till flera upptäckter och åtgärder. T.ex. frilades en medeltida valvnisch med fönster och intakt, medeltida puts. En medeltida trappa hittades i tornets södra mur, frilades och försågs med dörr och i långhusets södra mur togs en medeltida portal fram. I de senare renoveringarna har inte heller några större ingrepp gjorts i kyrkans interiör. 1966 putsades kyrkan om utvändigt och i samband med detta gjordes en murverksdokumentation. 1976 byggdes delar av inredningen i sakristian om och vid renoveringen som genomfördes på 1980-talet

skedde främst ommålning och konservering. De uteblivna läktarunderbyggnaderna i kombination med att koret inte har utvidgats sedan dagens bänkinredning tillkom har medfört att antalet bänkar minskat i en jämförelsevis liten utsträckning och att långhusets bägge kvarter ännu sträcker sig in under läktaren.

Det vi vet om hur interiören såg ut efter ombyggnaden 1802 är att långhusets golv bestod av kalksten och antagligen hade samma nivå överallt, även i koret. Utformning och placering av fönster och dörrar var i stort den samma som idag. Också taket var det samma som dagens, ett tunnvalvt brädtak. Läktaren var även den i stort den samma fast utan målningar i bröstningen och fram till 1856 även utan orgel. Läktarens golv bestod av ett sluttande plan då gradängerna tillkom först 1905. Från kyrkorummet till läktaren ledde troligtvis den stege som år 1905 byttes mot en trappa. Den slutna bänkinredningen som löpte ända ut till långväggarna var sannolikt den samma som, även den, byttes ut 1905 och som återfinns på en bild i sakristian. Både predikstol och altarpupsats hade följt med från den gamla kyrkan och var desamma som idag med undantag för att ljudtaket gjorts större för att passa korgen. Altarringen var sannolikt nybyggd och även den är fortfarande densamma. De båda, idag försvunna, höga herrskapsbänkarna i koret som återfinns på en bild tagen före renoveringen 1905 kan vara ursprungliga. Om så är fallet var de sannolikt placerade som på bilden, en mot korets norra och en mot dess södra vägg. Sannolikt hängde kyrkans tre äldsta ljuskronor (idag placerade på var sida om orgeln och i vapenhuset) i kyrkans mittgång vilket var den vanliga placeringen i äldre tider. I vapenhuset fanns en trätrappa som ledde till tornets första våning och dörröppningen mot långhuset var smalare än idag och försedd med dörr. Även dörröppningen i tornets västra mur var smalare men redan då försedd med ett överljus liknande dagens.

Den ovan beskrivna utformningen har under åren förändrats och flera tidsskikt återfinns idag i kyrkans interiör. Särdrag för Räpplinge kyrka kan sägas vara att den fortfarande har kvar både altarpupsats och predikstol från 1700-talet (där centralmotivet är från 1600-talet), inredningsdetaljer som ofta byttes ut under 1800-talet. Om altartavlans centralmotiv bör även sägas att det med sin snidade framställning i relief är ovanlig på Öland där det vanliga centralmotivet är målade kopior av kända målningar som korsnedtagningen av Rubens och uppståndelsen, motiv som flitigt kopierats i altarpupsatser även i Småland och Östergötland. Också det faktum att kyrkan bevarar den öppna bänkinredningen från tidigt 1900-tal är ett särdrag.

Sakristian bör nämnas då den har en samgestaltad inredning ritad av G. Pauli och tillkommen vid renoveringen år 1929. Den består både av lös inredning i form av ett bord, en stol och fast inredning bestående av en väggfast bänk och höga förvarings-skåp, allt utfört i lackad ek. I samband med detta tillkom även golvet bestående av lackad ek lagd i smala tiljor. Den väggfasta bänken i väster togs bort i samband med att skåp och toalett installerades i dess ställe, sannolikt i samband med att schaktning för avlopp gjordes 1976. Vid renoveringen 1966 kortades den västra bänken av för att ge plats åt en dörröppning i öster. Trots denna decimering av Paulis inredning är det fortfarande den som sätter sin prägel på och ger sakristian ett sammanhållet uttryck.

Läktaren är ombyggd i omgångar. Gradängerna tillkom 1905 då också bänkarna byggdes om. Efter detta har delar av bänkinredningen tagits bort. Bevarad är dock den första orgels fasad och ett öppningsbart skrank med enfyllnadsdörrar och stäng-anordning i trä till för att skilja området framför orgeln från gradängerna bredvid. Skranket tillkom sannolikt i samband med installationen av den första orgeln. Det är

ovanligt att denna typ av skrank finns bevarade och det är därför en viktig del av läktarens inredning.

Sammanfattningsvis kan sägas att kyrkorummet i Räpplinge representerar flera olika tidsskikt vilka tillsammans bidrar till kyrkans kulturhistoriska värde. Som exempel kan bl.a. nämnas de medeltida murarna. Dessa är ett tidsskikt i sig men har även påverkat placering, utformning och storlek på entréer och fönster och har därmed satt sin prägel på den nyklassicistiska utformningen. Ett annat tidsskikt är 1600- och 1700-talet vilka bl.a. representeras av altarpopsats och predikstol i rokoko och barock. Ytterligare en stilriktning som återfinns i kyrkan och som också är den som starkast sätter sin prägel på kyrkorummet är det tidiga 1800-talets nyklassicism. Denna manifesterar sig i det tunnvalvda taket, den stora läktaren, de rundbågiga fönstren, orgelfasaden och altarringen. Ytterligare stilelement är det tidiga 1900-talets bänk-inredning i nygotik liksom inredningen i sakristian, korfönstrens bemålning och läktarbröstets utsmyckning från sent 1920-tal. Den i slutet av 1950-talet, framtagna medeltida nischen med ursprunglig puts representerar både medeltiden och det under andra halvan av 1900-talet tilltagande intresset för äldre tiders spår. Även det sena 1900-talet bidrar till utformningen av kyrkorummet fr.a. i form av 1980-talets färgsättning. Dessa olika tiders uttryck har tillåtits sätta sin prägel på kyrkorummet utan att det upplevs som rörigt eller oharmoniskt och denna samexistens ger kyrkan en stor del av sitt kulturhistoriska värde.

Inventarier

Trots härjningarna på ön under de från medeltiden fram till 1700-talets början återkommande krigen återstår en hel del gamla inventarier och inredningsdetaljer som fortfarande utgör viktiga inslag i interiörerna. Medeltida träskulpturer återfinns framförallt på mellersta och norra Öland och över hela ön finns kalkstensdopfuntar, så väl från medeltiden (de flesta från Gotland) som från 1600-talet. Några predikstolar är också bevarade, den äldsta från 1596.

Kyrkan i Räpplinge har förutom altarskivan i sten, vilken flyttats från golvet framför sakristian till den medeltida nischen i nordväst, och ett litet krucifix ovanför dörren i sakristian, inga medeltida inventarier. Kyrkans äldsta inventarier är förutom de nyss nämnda ett epitafium från 1500-talet och dopfunten från år 1642. Vid renoveringen 1929 restaurerades flera av kyrkans äldre föremål och återinsattes i kyrkorummet som trots detta är förhållandevis sparsamt försett med prydnadsföremål. Kyrkan är dock, det sparsamt dekorerade kyrkorummet till trots, ganska välförsedd med textilier och lösa inventarier, vilket sannolikt hänger samman med att den i församlingen hyser både Borgholms slottsruin och Sollidens slott.

2.5 Källförteckning

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

KLM Kalmar läns museums arkiv.

En bok om Räpplinge, red. Karlsson Rune, Räpplinge hembygdsförening, Borgholm 1990.

Kyrkobyggnader 1760-1860 del 2 Småland och Öland. Riksantikvarieämbetet och kungl. Vitterhets- och Historieakademien, Stockholm 1993.

Lindahl Göran, Högkyrkligt lågkyrkligt frikyrkligt, Diakonistyrelsens bokförlag 1955.

Mörkfors Gunnel, Nyklassicistiska kyrkorum: utvecklingen i Östergötland 1760-1860, Ingår i volymen Kyrka i bruk red. Mörkfors, Olsson, Östergötlands länsmuseum 1996.

Nationalencyklopedin på nätet.

Öland landskapets kyrkor red. Ullén Maria. Universiteten i Stockholm, Umeå och Uppsala samt Riksantikvarieämbetet 2003.

Räpplinge kyrka en kyrkobeskrivning utarbetad av kyrkvärden Siv Petersson och komminister Bernt Fransson

Räpplinge kyrka en kyrkofolder